

VIKTOR DYK KRYSAŘ

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Nikdo z Hammeln nezastavil se před bránou. Nikdo, kromě Seppa Jörgena, zamyšleného nad hladinou řeky. Všichni prošli za zvuku píšťaly s důvěrným úsměvem a rozepjatou náručí: Oh země sedmihradská! Všichni prošli a mizeli bez hlesu. A chmurný a němý vůdce pískal a pískal. Dav řídil za zvuků písně krysařovy; posléze krysař osaměl nad propastí. Vzpomněl na „ano“ řečené jarního večera. Vzpomněl Agnes, která ho předešla, ale kterou možno dohoniti. Naklonil se nad propastí. Bylo ticho, zvláštní ticho. Píšťala padla z krysařových rukou. A jeho píšťala znamenala život. Zvuky její jako by ještě doznívaly v pádu: zvuky její vedly krysaře, jako vedly dav. „Ano,“ odpovídal krysař němě propastí. A také on hledal bránu. Tak odešel krysař a ostatní z Hammeln; není však jisto, došli-li do země sedmihradské.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze závěru knihy, kdy lidé odcházejí do země sedmihradské (skáčou do propasti).

Do města Hammeln přijde krysař, aby ho zbavil všudypřítomných krys. Jeho tajemná píšťala je snad jedinou zbraní, které na tyto parazity působí. Tiché, temné hraní je odloudí a utopí. Během svého působení se zamiluje do Agnes, ke které cítí hlubokou lásku. Když ve městě už nezbyla ani jediná krysa, a tím pádem byl úkol splněn, žádal krysař radní, aby mu zaplatili tak, jak bylo předem domluveno. Nicméně radní slib nedodrželi a krysař nedostal ani pouhé poděkování. To ho ovšem značně rozhořčilo, přesto se z důvodu vztahu k Agnes nepokusil ani o pomstu. Jedné noci se však dozví, že Agnes čeká dítě se svým Kristiánem, kterého nemiluje, protože miluje krysaře. Z urputného žalu spáchá Agnes sebevraždu skokem z hory Koppel a v Hammeln už nezbylo nic, co by tam krysaře drželo. Proto se rozhodne o krutou pomstu městu. Zhluboka a silně zapíská na píšťalu ukolébavku o sedmihradském království, všichni lidé ho slepě následují a spadnou do propasti. Jen místní blázen Sepp Jörgen píseň neslyší. Poté krysař do propasti hází svoji píšťalu a skáče dolů také. Sepp Jörgen teprve druhý den pochopil, co se stalo a že je vlastně jediná živá duše v již nadobro opuštěném městě. Až druhý den na něj začíná doléhat včerejší vábení píšťaly a on se vydává směrem k propasti. Slyší ale křik malého osamělého dítěte, které přehluší i zvuk píšťaly. Sepp se tedy vydal hledat náhradní matku pro dítě.

- **téma a motiv**

téma: smrt obyvatel města Hammeln a krysaře

motivy: píšťala, propast, dav, píseň

- **časoprostor**

prostor: propast u německého hanzovního města Hammeln

čas: není určen; zřejmě středověk (v té době krysy přenášely mor)

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky.

Úryvek se skládá z jednoho odstavce.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

Vševědoucí vypravěč, er-forma.

- **postava**

krysař – hubený a vysoký, putuje od města k městu a vyhání z nich pomocí kouzelné píšťaly škodlivé krysy; je osamělý, zádumčivý, nikde nemá závazky, jedinou dívkou, kterou miloval, je Agnes

Sepp Jörgen – je dobře rostlý a má kudrnaté vlasy; rozumu moc nepobral, těžko chápe, živoří jako rybář a ostatní obyvatelé Hammelnu se mu posmívají

Agnes – krásná dívka z města Hammeln, nedokáže se rozhodnout mezi krysařem a původním milencem Kristiánem; ze zoufalství nakonec spáchá sebevraždu

Kristián – přezdívá se mu též Dlouhý Kristián, je milencem Agnes; velmi vypočítavý, jelikož doufá ve smrt svého strýčka Ondřeje, což by mu přineslo velké dědictví

radní – vypočítaví, neplní své sliby, opovrhují krysařem

- **vyprávěcí způsoby**

vnitřní přímá řeč obyvatel města: Oh země sedmihradská!

přímá řeč krysaře: „Ano,“

- **typy promluv**

monolog krysaře: „Ano,“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

inverze (obrácení pořádku slov) *Nikdo z Hammeln nezastavil se před bránou., Zvuky její jako by...*

věta zvolací *Oh země sedmihradská!*

frazém *mizet bez hlesu*

epizeuxis *pískal a pískal, Bylo ticho, zvláštní ticho.*

archaická větná vazba *za zvuků písně krysařovy; vzpomněl na „ano“; vzpomněl Agnes, kterou možno dohoniti*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *s důvěrným úsměvem, s rozepjatou náručí, chmurný a němý vůdce, nemá propast*

metonymie *vůdce (= krysař), dav řídl, která ho předešla (= zemřela dříve)*

personifikace *píšťala padla, zvuky vedly krysaře, nemá propast*

přirovnání *zvuky vedly krysaře, jako vedly dav*

eufemismus *A také on hledal bránu. Tak odešel krysař... (= hledal smrt, zemřel; spáchal sebevraždu)*

metafora *země sedmihradská (= život po smrti v krásné zemi)*

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

- přelom 19. a 20. století

Viktor Dyk (31. prosince 1877 Pšovka u Mělníka – 14. května 1931 Lopud, Chorvatsko)

- významný český básník, prozaik, dramatik, publicista a nacionalistický politik, v mládí jeden z představitelů tzv. generace anarchistických buřičů, později nacionalisticky orientovaný autor
- navštěvoval gymnázium v Žitné ulici v Praze, kde byl jedním z jeho učitelů Alois Jirásek
- poté dokončil Právnickou fakultu Karlovy Univerzity
- po celý život působil jako novinář a spisovatel
- od roku 1907 až do své smrti se podílel na redigování časopisu *Lumír*
- za první světové války se podílel na protirakouském odboji a byl vězněn kvůli své literární činnosti (1916–1917) ve Vídni
- od roku 1918 byl redaktorem Národních listů
- patřil mezi nejvýraznější prvorepublikové odpůrce tzv. hradní politiky, a především jejích tvůrců T. G. Masaryka a Edvarda Beneše
- byl vášnivým a uznávaným šachistou, členem Českého spolku šachovního
- antimilitarista
- jeho díla zpravidla obsahují jasnou pointu, využíval paradoxy
- sbírky jsou spojovány s tvorbou skupiny soustředěné kolem časopisu *Moderní revue*
- zemřel na srdeční mrtvici při koupání v Jaderském moři na chorvatském ostrově Lopud

politická lyrika: *Buřiči, Satiry a sarkasmy, Pohádky z naší vesnice*

skladba: *Milá sedmi loupežníků*

válečná básnická tetralogie – *Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno, Poslední rok*

drama *Zmoudření dona Quijota* – symbolistická hra, hrdina ztrácí iluze = umírá

• literární / obecně kulturní kontext

Česká literatura na přelomu 19. a 20. století, anarchističtí buřiči

- tendence překonat individualismus, sblížit literaturu se životem, vliv anarchismu (úsilí o neomezenou svobodu člověka, odmítnutí autority státu)
- odpor k společnosti, pesimismus → buřičství → skupina tzv. anarchistických buřičů – dočasně spojení s negací soudobé společnosti
- = generace mladých spisovatelů z počátku 20. století

rysy:

1. návaznost na generaci 90. let 19. století – Českou modernu
 2. přirozenější, hovorovější, jasnější jazyk
 3. společné rysy buřičů – přibližně stejný věk, bohémský život, tíhnutí k anarchismu
 4. i přes odpor vůči společnosti příklon k životu, vitalitě – „básníci života a vzduchu“
- někdy k nim bývá řazen Petr Bezruč
 - František Gellner, Fráňa Šrámek, Karel Toman, Viktor Dyk, Stanislav Kostka Neumann

další směry na přelomu století:

- antimilitarismus (hnutí odmítající válku)
- civilismus (oslava moderní techniky a civilizace)
- vitalismus (oslava života, přírody, citové a smyslové prožitky)

František Gellner (1881–1914)

- žil bohémsky, získal místo redaktora v Lidových novinách – polepšil se
- výborný kreslíř
- narukoval, prohlášen za nezvěstného

- snaha šokovat poklidné měšťany, pocity zbytečnosti
 - často používá vulgarismy, pouliční popěvky, pravidelný verš
- dílo: *Po nás ať přijde potopa, Radosti života, Nové verše* (posmrtně)

Karel Toman (1877–1946)

- největší cestovatel z buřičů: Vídeň, Berlín, Paříž, Holandsko, Anglie – navštěvoval anarchistické skupiny
 - redaktor Národních listů
 - nejosobnější poezie, silně subjektivní verše, často motiv tuláka
- sbírky: *Pohádky krve, Sluneční hodiny, Měsíce, Stoletý kalendář*

Fráňa Šrámek (1877–1952)

- narozen v Sobotce (Český ráj), Písek – zde studoval
 - zpočátku anarchista, v roce 1915 vězněn
 - po válce žil samotářsky v Sobotce a v Praze
 - psal poezii, prózu i drama ve stylu impresionismu – smyslem bylo zachytit prchavost okamžiku, nese také rysy vitalismu – okouzlení životem a přírodou
 - v počáteční tvorbě je antimilitaristou
 - častým tématem je mladá generace: zrání, boj s rodiči, psychický vývoj
 - výborný autor milostné a přírodní lyriky, schopnost vyvolávat pocity lásky, milostné prožitky
- sbírky: *Života bído, přec tě mám rád, Modrý a rudý*
Splav – impresionistická lyrika
romány: *Stříbrný vítr, Tělo, Past*
dramata: *Měsíc nad řekou, Léto*

Stanislav Kostka Neumann (1875–1947)

- otec mu zemřel v dětství, vychováván matkou a tetami, po nich zdědil vilu
- od mládí zájem o politiku, r. 1897 založil vlastní časopis *Nový kult* – nejvýznamnější teoretická, politická a kulturní revue českého anarchismu
- r. 1894 odsouzen za velezradu a aktivity spojené s rozkládáním monarchie, zvolil si samovazbu *Nemesis bonorum custos* (= Spravedlnost, ochránkyně dobrých)
- od r. 1905 žil na Moravě – Brno, Bílovice nad Svitavou → opojení přírodou
- Kniha lesů, vod a strání* – jedna z nejkrásnějších sbírek české přírodní lyriky, koncipována jako běh roku od zří do dalšího podzimu
- sbírky z přelomu století: *Jsem apoštol nového žití, Apostrofy hrdé a vášnivé, Satanova sláva mezi námi, Sen o zástupu zoufajících*
- symbolismus, dekadentní nálady, projevy satanismu, kult zla a revolty

Fráňa Šrámek (1877–1952)

- básník, prozaik a dramatik
- vězněn za antimilitaristické postoje, hluboký vztah k rodnému kraji
- poezie: *Života bído, přec Tě mám rád*
- sbírky: *Modrý a rudý, Splav*
- próza: *Stříbrný vítr*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Krysař – hlavní postava

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Myslím, že dnešní společnost by si z něj měla vzít ponaučení a nenechat se sebou vymetat jako s nevyháchaným hadrem.

- **určení smyslu díla:**

Láska k Agnes dala Krysaři sílu a smysl života, ale když o ni přišel, opět ho ztratil. (Bez lásky pro něj neměl život smysl.)

- **pravděpodobný adresát:**

Širší vrstvy čtenářů různých věkových kategorií.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Nejprve vyšla pod názvem Pravdivý příběh (Lumír, ročník 40, 1911–1912), pod dnes známějším názvem Krysař byla vydána poprvé v roce 1915 v edici Zlatokvět (doplněná a upravená).

- **tematicky podobné dílo:**

F. M. Dostojevskij – Idiot; Božena Němcová – Divá Bára – postavy bláznivých lidí

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

- 1933 Krysař (The Pied Piper) – americký krátkometrážní (osmiminutový) animovaný film ze studia Walta Disneye. Režie: Wilfred Jackson

- 1985 Krysař – československý loutkový film. Režie: Jiří Barta, dabing loutek: Oldřich Kaiser, Jiří Lábus, Michal Pavlíček, Vilém Čok

- 2003 Krysař – český film, který vznikl za jediný Silvestrovský den. Režie: F. A. Brabec, hrají: Petr Jákl, Ester Geislerová, Richard Krajčo